

ВИВЧЕННЯ ДРУГОЇ МОВИ У ДЕРЖАВНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ КАНАДИ

У статті розглянуто можливості вивчення другої мови у провінціях Канади на різних ланках освіти, зазначено кількість державних закладів, які пропонують навчання мовою меншості, з'ясовано, які громадяни Канади мають доступ до навчання у англомовних школах Квебеку та франкомовних школах інших провінцій Канади. Спираючись на законодавчу базу, зазначено основні положення про мову у шкільних документах різних провінцій. Особлива увага приділена другій мові у середній та вищій освіті Канади.

Ключові слова: друга мова, Канада, середня освіта, вища освіта.

Постановка проблеми. Канада, як багатонаціональна країна акумулює в собі досвід різних націй щодо організації навчального процесу, змісту і методів навчання. В останні десятиліття проблема підготовки людей до життя в багатонаціональному суспільстві знаходиться в центрі уваги педагогічних досліджень. 25 % канадців у віці від 18 до 29 років володіють обома офіційними мовами. Це найбільш високий показник білінгвізму серед людей цього віку у всьому світі. Більшість канадського населення належить до англомовної групи, тому для багатьох англомовних дітей основним шляхом засвоєння французької мови є спеціально організоване навчання в школі.

Двомовна ситуація, що склалась в Україні, потребує перегляду підходів до навчання другої мови. Необхідність вивчення та використання доцільного зарубіжного педагогічного досвіду тим більше актуальна, якщо враховувати, що багато тенденцій розвитку світової освіти поки не знаходять достатнього відображення у вітчизняній теорії та практиці.

Аналіз останніх досліджень. До вивчення проблеми другої мови у Канаді долучились як зарубіжні, так і вітчизняні науковці, серед яких, перш за все, необхідно назвати Дж. Каммінса (Jim Cummins), Ф. Вайланкорта (F. Vaillancourt), Т. Скутнабб-Кангаса (Tove Skutnabb-Kangas), О. Першукову, Ю. Шийку. Проте, на нашу думку, тема організації навчання другою мовою у школах, коледжах та університетах Канади була розкрита недостатньо.

Мета статті – з'ясувати нормативні і законодавчі засади навчання другої мови у соціальному контексті Канади, дослідити питання доступності правових норм щодо відвідування шкіл лінгвістичної меншості громадянами Канади (які є дійсно громадянами Канади), а також визначити наявність можливостей англоканадців у Квебеку та франкоканадців у інших провінціях отримання середньої та вищої освіти своєю рідною мовою.

Виклад основного матеріалу. Поняття другої мови є сьогодні дискусійним. Під другою мовою розуміють мову країни, в якій перебувають іноземці, мову, яку вони прагнуть засвоїти з метою інтеграції до суспільства. Г. Зіберт – Отт дає таке визначення цього поняття: "Друга мова в широкому розумінні означає будь-яку мову, яка вивчається після першої, у вузькому розумінні – це мова, яка на протилежності іноземній, засвоюється і використовується зазвичай у контексті міграції і є для тих, хто її вчить, умовою їх існування" [1: 274]. У педагогіці та соціолінгвістиці розрізняють другу мову (L2) та іноземну мову, яку вивчають в регіонах, де цю мову не використовують. Щодо L2, то мається на увазі переважно розмовна мова, що вживається у повсякденному житті; ця мова необхідна для комунікації і, таким чином, для функціонування в даному суспільстві і культурі. Другою мовою у Канаді можуть бути будь-які мови, окрім французької у Квебеку, та англійської в інших провінціях. Їх викладають для розвитку в учнів комунікаційних навичок та культурного порозуміння між різними народами, які проживають на території Канади. До другої мови можуть належати: англійська або французька як друга мова, для вивчення яких пропонуються різноманітні програми, включаючи й імєрсію; мови корінних народів Канади, серед яких викладають мову крі, інуктитут, мову оджибве, мову накода, мову блекфут та інші; мови культурної спадщини та міжнародні мови, наприклад німецьку, японську, іспанську, українську, китайську. Канадські органи управління пропонують широкий спектр курсів і програм з вивчення другої мови, залежно від наявності кваліфікованих викладачів, навчальних планів та учбових ресурсів.

Канада характеризується наявністю децентралізованої системи освіти, де найвищим органом управління освітою федерального рівня є Рада міністрів освіти Канади, яка носить консультативний характер, визначаючи загальні напрями розвитку освітньої політики. Пріоритети розвитку освіти та конкретні мета й завдання в освітній галузі мають право визначати законодавчу владу провінції чи території Канади. Міністерство і департамент освіти забезпечують освітній, адміністративний та фінансовий менеджмент на рівні провінції, визначають організацію освіти, її політичну і законодавчу

базу. Практичне втілення освітньої політики в дію належить шкільним радам – органам управління освітою місцевого рівня.

Вивчення шкільних актів провінцій і територій Канади [2; 3; 4; 5] дало змогу визначити, що мовою навчання у більшості провінцій Канади є англійська, окрім Квебека, де мовою більшості і мовою навчання є французька. Більшість учнів у Канаді мають англійську мову за першу, але зважаючи на білінгвальний характер канадського суспільства багато батьків бажають для своїх дітей вивчати французьку мову. Вивчення французької мови є важливим для порозуміння між франко- та англоканадцами, а також для пошуків кращої роботи.

Серед основних положень про мову у шкільних актах різних провінцій Канади [2; 3; 4] є такі:

- кожен учень має право отримати освітню програму, яка викладається англійською мовою;
- якщо англійська мова не є рідною мовою учня, то, згідно з розділом 23 Канадського Статуту Прав і Свобод, цей учень має право отримати навчання рідною мовою;
- французька мова – мова інструкцій у франкомовних школах, а також у програмах для учнів мовної меншості.

Щодо шкільного акту Квебеку [5], то у ньому представлені такі мовні положення:

- шкільні ради розподіляються на франкомовні та англосовні;
- франкомовні шкільні ради надають освітні послуги французькою мовою, англосовні повинні надавати освітні послуги англійською мовою;
- професійне навчання та освітні послуги для дорослих мають надаватися французькою мовою.

У канадській системі освіти учні забезпечені можливістю вивчати різноманітні мови, тому вони мають доступ до імерсійних (білінгвальних) програм та до програм вивчення другої мови. Проаналізувавши законодавчі акти провінцій Канади та інші джерела [2; 3; 4; 5; 6], можна визначити можливості вивчення другої мови у кожній з канадських провінцій.

У Британській Колумбії допущення до французьких шкіл визначають гарантії розділу 23 Канадського Статуту Прав та Свобод і провінційне рішення, яке розширює права розділу 23 для франкомовних іммігрантів-негромадян.

Дванадцятирічна шкільна система у Британській Колумбії поділена між 60 державними шкільними районами. The Conseil Scolaire Francophone (CSF) – єдиний орган освіти, що адмініструє французькі одномовні школи у провінції. Міністерство освіти управляє початковою освітою та навчанням від дитячого садка до дванадцятого класу. Це стосується як державних, так і приватних шкіл. Відділ мовних програм (The Language Programs and Language Initiatives Branch) відповідає за розробку та розвиток учбового плану для французьких програм. Шкільна система забезпечує учнів трьома французькими освітніми програмами: французька як перша мова для франкомовного населення (FFL), основна французька мова (Core French), імерсійна програма французької мови (French Immersion program).

У Британській Колумбії є франкомовний коледж College Educacentre, який пропонує онлайн курси та програми французькою мовою. Незважаючи на відсутність автономних франкомовних університетів, Simon Fraser University пропонує деякі програми французькою мовою.

У Альберті доступ до французьких шкіл визначається розділом 23 Канадського Статуту Прав і Свобод. У провінції п'ять французьких шкільних органів влади і тридцять п'ять французьких шкіл. Міністерство освіти управляє освітою провінції від дитячого садка до дванадцятого класу старшої школи, а також фінансує та підтримує шкільні ради. Міністерство освіти поділяється на шість відділів. Відділ розвитку програм та стандартів (The Program Development and Standards Division) розробляє та впроваджує шкільні курси англійською та французькою мовами. У провінції працюють три франкомовні програми: основна французька мова (тобто французька як друга мова), французька імерсійна програма і французька як перша мова, яка функціонує для франкомовних учнів, що мають право згідно з розділом 23 Канадського Статуту отримувати інструкції своєю рідною мовою.

Дванадцятирічна система освіти у Альберті забезпечується 62 шкільними радами, серед яких п'ять французьких шкільних органів влади. Французькі шкільні ради у провінції Альберта управляють 35 французькими школами. Серед вищих навчальних закладів лише Університет Альберти пропонує програми французькою мовою [6: 16].

У Саскачевані дванадцятирічна шкільна система забезпечується 28 відділами освіти. The Division Scolaire Francophone – єдиний відділ, який адмініструє французькі одномовні школи у Саскачевані. Міністерство освіти провінції контролює дошкільну освіту, дванадцятирічну шкільну систему освіти, а також державні бібліотеки. Шкільна система у Саскачевані пропонує чотири франкомовні освітні програми: французька як перша мова (FFL), французька як основна мова (Core French), інтенсивна французька мова (Intensive French) та французька імерсія (French Immersion). Програма "французька як перша мова" розроблена спеціально для учнів, рідною мовою яких є французька. Усі ці програми у Саскачевані забезпечуються відділом Французької освіти та міжнародних мов (The French Education and International Languages Branch).

Вища освіта у провінції Саскачеван – університети, урядові коледжі, приєднані коледжі та регіональні коледжі – підпорядковується Міністерству вищої освіти, зайнятості і праці (The Ministry of Advanced Education, Employment and Labour). Серед багатьох вищих навчальних закладів Саскачевану лише Французький інститут (Institut Francais), який є частиною Університету Періна (The University of Regina) забезпечує навчання французькою мовою.

У Манітобі доступ до французьких шкіл визначається розділом 23 Статуту Прав і Свобод, а також лояльною політикою провінції. Серед інших провінцій, у Манітоба найменша кількість франкомовних жителів, але франкомовна меншість має надзвичайний конституційний захист. Міністерство освіти, громадянства і молоді управляє початковою та середньою школами, а також дитячими садками. Початкова і середня освіта забезпечується 36 відділами освіти у провінції. Кожен відділ відповідальний за школи, які належать до його територій. Франкомовні школи усієї провінції належать до Франкомовного Відділу Освіти Манітобу (The Division Scolaire Franco-Manitobaine).

Шкільна система у Манітобі забезпечує учнів трьома франкомовними навчальними програмами: the Français program (освіта французькою мовою для франкомовного населення провінції); французька імєрсія (French Immersion) і базова французька мова (Basic French). Факультативно існує програма французької мови для початківців. Адміністрування та керування франкомовними програмами здійснює Відділ французької освіти (The Bureau de l'Éducation Française), який також відповідає за розробку і розвиток навчальних планів усіх франкомовних програм.

Вищою освітою у Манітобі управляє Міністерство вищої освіти і писемності на ряду з Радою вищої освіти, яка відповідає за чотири державні університети і чотири державні коледжі у провінції. Серед восьми вищих навчальних закладів Манітобу лише The College Universitaire de Saint Boniface і The Ecole Technique Professionnelle пропонують навчання французькою мовою.

Право відвідувати французькі школи у Онтаріо визначається не лише розділом 23 Канадського Статуту Прав і Свобод, але й Освітнім актом, який відміння ряд гарантій наданих розділом 23. Положення Статуту визначають мінімальні пропозиції щодо навчання мови меншості; провінційні уряди, наприклад Онтаріо, можуть встановити більш лояльний режим. Розділ XII Освітнього акту провінції присвячений мові навчання: підрозділи 281, 291, 294 передбачають, що право франкофонів на навчання їхніх дітей французькою мовою не є основним положенням розділу 23 (3) Канадського Статуту. Франкофони, як визначається розділом 23 (1) і (2) Статуту, мають право на початкову або середню освіту французькою мовою, незалежно від того скільки дітей мають право на цю освітню послугу у відповідному районі [6].

Апеляційний суд Онтаріо визнав право франкомовних жителів провінції на управління і контроль засобами франкомовних шкіл, а також право франкомовних батьків на контроль усіх аспектів пов'язаних з наданням інструкцій французькою мовою. У Онтаріо є 31 державна англійська школа, 29 англійських католицьких шкіл, 4 державні французькі школи та 8 французьких католицьких шкіл.

Щодо вищої освіти у Онтаріо, немає жодних конституційних гарантій, які б забезпечували навчання французькою мовою. Згідно з розділом 8 Французького мовного акту, університети мають право визнаватися двомовними установами. У Онтаріо є два французьких коледжі та шість двомовних університетів. Три інші вищі навчальні заклади також пропонують навчальні програми французькою мовою.

У Квебеку доступ до англійських шкіл визначається розділом 23 Канадського Статуту Прав і Свобод для англомовних канадців та іммігрантів. Дитина, яка не має право на навчання у державних англійських школах, згідно з розділом 23 Статуту, може попросити відвідувати англійські державні школи, якщо більша частина її шкільного навчання вже надавалась англійською мовою. Це право потім може бути поширене і на інших дітей у родині. Закон 104 наказує, що інструкції англійською мовою, які надають у Квебеку у державних школах, що не субсидуються, повинні бути проігноровані під час якісного дослідження головного критерію. Цей закон був заперечений в суді і Апеляційний Суд Квебека в 2007 році постановив, що поправка порушує розділ 23 і що це порушення не представляє прийнятної норми, яка може бути виправдана у вільному і демократичному суспільстві. У жовтні 2009 року Верховний Суд Канади підтримав це рішення. У 2010 році був ухвалений закон 103, відповідно до якого англійську школу необхідно відвідувати мінімум три роки, щоб мати право належати до англомовного шкільного суспільства [6].

Міністерство Освіти, Відпочинку та Спорту (Ministère de l'Éducation, du Loisir et du Sport) керує системою освіти у Квебеку на чотирьох рівнях: початковому (який включає і дошкільну освіту), середньому, колегіальному та університетському. 69 державних шкіл у провінції забезпечують початкову та середню освіту, 9 з них англомовні. Окрім університетів, вищу освіту у провінції надають 48 коледжів, 5 з яких надають освітні послуги англійською мовою. Серед 19 університетів Квебеку існують 3 англомовні [6: 66].

Доступ до французьких шкіл у Нью-Брансвіку визначається як розділом 23 Канадського Статуту, так і Офіційним мовним актом провінції (OLANB). Освітній акт Нью-Брансвіка виділяє два освітніх сектори

у провінції, відповідно до мови навчання: франкомовний сектор регулює п'ять шкільних районів, англomовний сектор – дев'ять. Така система має на меті забезпечення спеціальними програмами різні мовні спільноти та захист і розвиток мови і культури кожної спільноти. Класи і школи повинні бути організовані враховуючи офіційну мову даного району. Серед чотирьох університетів провінції Université de Moncton забезпечує навчання французькою мовою.

У Новій Шотландії допущення до французьких шкіл регулюється розділом 23 Канадського Статуту. Освітньою системою від дошкільної до вищої освіти керує Департамент Освіти, який поділено на п'ять відділів. Відділ французької мови (The Acadian and French Language Services Branch) контролює розвиток навчального плану для французьких мовних програм FFL. Відділ шкільної освіти розробляє, розвиває, упроваджує, оцінює програми. Цей відділ також пропонує програми вивчення другої мови (французької, англійської) та курси з вивчення інших мов.

Освітня система Нової Шотландії поділяється на 8 шкільних рад. Сім з них мають певні, закріплені за ними території, і лише франкомовна шкільна рада (The Conseil Scolaire Acadien Provincial) управляє усіма французькими школами провінції (19 французьких шкіл). Шкільна система Нової Шотландії пропонує п'ять франкомовних освітніх програм: французька, як перша мова (FFL) для франкофонів, які мають гарантії згідно з розділом 23; французька, як основна мова (Core French); французька, як основна мова – розширений курс (Extended Core French), французька іммерсійна програма (French Immersion), інтегрований курс французької мови (Integrated French).

Відділ вищої освіти фінансує установи, що забезпечують вищу освіту і державні бібліотеки. У Новій Шотландії вища освіта представлена університетами, технічними коледжами і професійними коледжами. Серед десяти державних університетів провінції лише Університет Святої Анни (The Université Sainte-Anne) пропонує навчальні програми французькою мовою.

На острові Принца Едварда Департамент освіти та раннього розвитку керує системою освіти. Відділ державної освіти відповідає за навчальні програми від дошкільної освіти до дванадцятого класу. Провінцію поділено на три шкільні райони: Західний шкільний район, Східний шкільний район і Французький шкільний район з 705 учнями [6: 99].

Шкільна система на острові Принца Едварда пропонує три французькі освітні програми: французька, як перша мова (FFL) пропонується лише у Французькому шкільному районі; французька, як основна мова (Core French) і французька іммерсійна програма (French Immersion). Французький шкільний район керує лише своїми школами, а Французький відділ Департаменту освіти провінції відповідає за впровадження та розвиток програм: французька як перша мова (FFL) і французька як друга мова (FSL) у системі шкільної освіти.

У провінції Ньюфаундленд і Лабрадор системою освіти керує департамент освіти, який поділяється на три відділи. Відділи дошкільної, початкової та середньої освіти відповідають за надання шкільних послуг, за програми розвитку, програми підтримки учнів, програми онлайн навчання, оцінювання та ранній розвиток. У провінції існує п'ять французьких шкіл і п'ять французьких програм: французька, як перша мова (FFL) для франкофонів, які мають гарантії згідно з розділом 23; французька, як основна мова (Core French); французька, як основна мова – розширений курс (Extended Core French), французька іммерсійна програма (French Immersion), інтегрований курс французької мови (Integrated French).

У молодшій провінції Канади функціонують два вищі навчальні заклади: The College of the North Atlantic and The Memorial University, але жоден з них не пропонує навчальних програм французькою мовою.

Висновок. Слід зауважити, що такі документи як Офіційний мовний акт (The Official Language Act), Канадський Статут Прав і Свобод (Canadian Charter of Rights and Freedoms), провінційні освітні акти визначають можливості вивчення другої мови у Канаді. Друга мова є обов'язковою для вивчення у всіх провінціях Канади, існує багато різноманітних програм для засвоєння другої мови, деякі з них направлені на поглиблене вивчення другої мови (Extended Core French), а деякі призначені для мовців, які мають цю мову за першу (FFL, EFL). Окремі навчальні заклади існують для громадян, для яких рідною мовою є мова меншості у провінції. У більшості провінцій Канади вищі навчальні заклади пропонують різні програми навчання другою мовою. Вважаємо канадський досвід у вивченні другої мови корисним для вітчизняної системи освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Гаманюк В. А. Іншомовна освіта Німеччини у контексті загальноєвропейських інтеграційних процесів : теорія і практика : [монографія] / Віта Анатоліївна Гаманюк. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2012. – 376с.
2. School Act British Columbia, 1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www2.gov.bc.ca/gov/DownloadAsset?assetId=FA8251728A4A49E4A7FE72A289920E5D>.
3. The Education Act Saskatchewan, 1995 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.qp.gov.sk.ca/documents/English/Statutes/Statutes/E0-2.pdf>.
4. The Education Act province of Alberta, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.qp.alberta.ca/documents/Acts/e00p3.pdf>.

5. The Educational Act of Quebec [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=/I_13_3/I13_3_A.html.
6. Official Language Policies of the Canadian Provinces. Cost and Benefit in 2006 / [Vaillancourt F., Coche O., Cadieux M. A., Ronson J. L.]. – Fraser Institute, 2012. – 154p.

REFERENCES (TRANSLATED S TRANSLITERATED)

1. Gamanyuk V. A. Inshomovna osvita Nimechchyny u konteksti zagal'noievropeis'kykh integratsiinykh protsesiv : teoriya i praktyka [Foreign Languages Education in Germany in the Context of European Integration : Theory and Practice] : [monographiya] / V. A Gamanyuk. – Kryvyi Rig, Vydavnychiy dim, 2012. – 376 s.
2. School Act British Columbia, 1999 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www2.gov.bc.ca/gov/DownloadAsset?assetId=FA8251728A4A49E4A7FE72A289920E5D>.
3. The Education Act Saskatchewan, 1995 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.qp.gov.sk.ca/documents/English/Statutes/Statutes/E0-2.pdf>.
4. The Education Act Province of Alberta, 2012 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.qp.alberta.ca/documents/Acts/e00p3.pdf>.
5. The Educational Act of Quebec [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=/I_13_3/I13_3_A.html.
6. Official Language Policies of the Canadian Provinces. Cost and Benefit in 2006 / [Vaillancourt F., Coche O., Cadieux M. A., Ronson J. L.]. – Fraser Institute, 2012. – 154 s.

Устименко В. В. Обучение второму языку в государственных учреждениях образования Канады.

В статье рассмотрены возможности обучения второму языку в провинциях Канады на разных уровнях образования, отмечено количество государственных учреждений образования, которые предоставляют обучение на языке меньшинства; установлено, какие граждане Канады имеют доступ к обучению в англоязычных школах Квебека и франкоязычных школах других провинций Канады. Основываясь на законодательную базу, отмечены основные языковые положения в школьных документах разных провинций. Особое внимание уделено второму языку в среднем и высшем образовании Канады.

Ключевые слова: *второй язык, Канада, среднее образование, высшее образование.*

Ustymenko V. V. Learning the Second Language in State Institutions of Education in Canada.

Canada as a multilingual country accumulates the experience of different nations as for organizing the educational process, contents and methods of teaching. The research deals with the possibilities of learning the second language in provinces of Canada at different levels of education. The article specifies the quantity of state educational institutions, which provide educational programs on minority language. The research finds who among Canadian citizens have access to English schools in Quebec and French schools in other provinces of Canada. Based on the legislative basis, the main language regulations in school acts of different provinces are pointed. The focus is aid on the second language in the secondary and higher education of Canada. The conclusion is made that such documents as Official Language Act, Canadian Charter of Rights and Freedoms and Provincial Educational Acts determine opportunities to learn the second language in Canada. The second language is the compulsory subject in all provinces of Canada, besides there are a lot of opportunities for learning the second language. Some of them are directed at fundamental learning of the second language (Extended Core French), and some of them are for native speakers. Individual institutions exist for citizens whose first language is the minority language in the province. Many Canadian colleges and universities provide different second language programs. The Canadian experience of learning the second language is considered useful for Ukrainian system of education as the bilingual situation that exists in Ukraine needs to reconsider the approaches to the second language teaching.

Key words: *the second language, Canada, secondary education, high education.*